Hijra 42
VL No 4 Issue 6
June 1985

പ്രാചീന മുസ്‌ലിം വിജ്ഞാന കേന്ദ്രങ്ങൾ

ആധുനിക മുസ്ലിം സമുദായത്തിന്റെ വിദ്യാഭ്യാസ നിലവാരത്തിലേക്കു കണ്ണോടിക്കുമ്പോൾ, പാശ്ചാത്യ രാജ്യങ്ങളിലെ ഭരണാധികാരികൾക്ക സ്വന്തം പേരെഴുതാൻ പോലും അറിഞ്ഞുകൂടാതിരുന്നഒരു കാലത്ത് വിജ്ഞാന ദീപം കൈയിലേന്തി ലോകമൊട്ടുക്കും വെളിച്ചം പരത്തിയ ഒരു ഉജ്ജ്വല സമുദായത്തിന്റെ അനന്തരഗാമികളാണ് നമ്മളെന്ന പരമാർത്ഥം വിശ്വസിക്കാൻ പ്രയാസമാണ്.

ഹിജ്റയുടെ ആദ്യനൂററാണ്ടു മുതൽ നാലാം നൂററാണ്ടുവരെ മുസ്ലിം ലോകത്താകമാനം വിജ്ഞാനത്തിന്റെ വേലിയേററമായിരുന്നു. പിന്നീടൊരിക്കലും ലോകം കണ്ടിട്ടില്ലാത്ത അത്രയധികം ചിന്തകന്മാർ, ദാർശനികന്മാർ, ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ, ചരിത്രപണ്ഡിതന്മാർ, കലാകാരന്മാർ; സാഹിത്യകാരന്മാർ, കവികൾ എന്നിവരെ പ്രസ്തുത കാലയളവിൽ മുസ്ലിം സമുദായം ലോകത്തിനു കാഴ്ചവെയ്ക്കുകയുണ്ടായി. അന്നത്തെ വിദ്യാഭ്യാസസമ്പ്രദായം ഇക്കാലത്തെപ്പോലെ ക്രമീകൃതമോ, വ്യവസ്ഥാപിതമോ, ശാസ്ത്രീയമോ ആയിരുന്നില്ലെങ്കിലും അതു് അന്വേഷകന്മാരേയും വിജ്ഞാനികളേയും സംഭാവന ചെയ്തിരുന്നുവെന്നതു് ഒരത്ഭുതം തന്നെയാണ്. പണ്ഡിതന്മാരുടെ വീടുകളും പ്രാർത്ഥനയ്ക്കു ജനങ്ങൾ കൂടുന്ന പള്ളികളും അന്നത്തെ വിദ്യാഭ്യാസകേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു.

വിശ്വവിഖ്യാതനായ ബഗ്ദാദിലെ ഖലീഫ ഹാറൂൺ റഷീദിന്റെ മകൻ മാമൂൻ റശീദിന്റെ ഭരണകാലത്ത് ബഗ്ദാദ്, ബസ്റ, കൂഫ, ബുഖാറ മുതലായ രാജ്യങ്ങളിൽ വലിയ പാഠശാലകൾ സ്ഥാപിച്ചു. ഹിജ്റ നാലാം നൂററാണ്ടിൽ ഈജിപ്തിലെ ഭരണാധികാരി അവിടെ ഒരു പാഠശാല സ്ഥാപിച്ചതായും ഒട്ടനവധി ഗ്ര

ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടോ? കണ്ണുപൊട്ടന്മാരും അംഗവൈകല്യമുള്ളവരുമായി കാണുന്ന യാചകരിൽ തൊണ്ണൂററിഅഞ്ചുശതമാനവും നമ്മുടെ സഹോദരീ സഹോദരന്മാരാണ്. അംഗസംഖ്യയിൽ നാം ന്യൂനപക്ഷമാണെങ്കിലും അംഗവൈകല്യത്തിൽ നാം ബഹുഭൂരിപക്ഷമാണെന്നു പറയാം. അതുപോലെ പല മാറാവ്യാധികളും മാനസിക രോഗങ്ങളും അധികം കണ്ടുവരുന്നതും നമ്മുടെയിടയിലാണ്. എന്താണിതിനെല്ലാം കാരണമെന്നു ചിന്തിക്കേണ്ടതല്ലേ? ആരോഗ്യപരമായ കാര്യങ്ങളിലുള്ള അശ്രദ്ധയും അറിവില്ലായ്മയുമാണ് ഇതിനെല്ലാം പ്രധാന കാരണം എന്നു പറയാം— സ്ത്രീ ഗർഭിണി ആവുന്നതോടെ അവൾ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടുന്ന മുറകളെപ്പററി നമ്മുടെ മിക്ക സ്ത്രീകൾക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. പിഞ്ഞാണം എഴുതികുടിക്കലാണ് പലേടത്തും സുഖപ്രസവത്തിനുള്ള പരിപാടിയായി ഗണിച്ചുവരുന്നത്! ചികിത്സക്കു പകരം മന്ത്രവും ജപവും പുത്തൻ പള്ളിയും പഴയജാറവുമായി കഴിയുന്നു. ഗർഭിണിക്കും കുട്ടിക്കും അവസരോചിതവും അവശ്യവുമായ വൈദ്യസഹായം നല്കുന്നതിനു പകരം ഇത്തരം കുറുക്കുവഴികൾ സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ സ്വാഭാവികമായും വൈകല്യങ്ങൾ വരാതിരിക്കില്ല. അപകടകരങ്ങളായ ഇത്തരം അന്ധവിശ്വാസങ്ങളെ പ്രോത്സാഹിപ്പിച്ച് ഉദരപൂരണം നടത്തുന്ന പണ്ഡിതനാമധാരികൾക്ക് സമൂഹത്തിൽ സ്വാധീനവും സ്ഥാനവും ഉള്ളടത്തോളം കാലം നമ്മുടെ ജനത ആരോഗ്യമില്ലാത്തവരും വികലാംഗരും രോഗികളുമായി കഴിയേണ്ടിവരും.

വിദ്യാഭ്യാസപരവും സാമ്പത്തികവുമായ നമ്മുടെ പിന്നോക്കാവസ്ഥയിൽ പരിതപിക്കുകയും അതിന്റെ നിവാരണത്തിനായി പരിശ്രമിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന പല സംഘടനകളും ഇന്നു് സമുദായത്തിലുണ്ട്. എന്നാൽ ആരോഗ്യരംഗത്തെ പിന്നോക്കാവസ്ഥയെപ്പററി വേണ്ടത്ര ചിന്തയും ചർച്ചയും നടക്കുന്നില്ല എന്നത് ഖേദകരമാണ്. ഈ രംഗത്തു പ്രവർത്തിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥിരം വേദി തന്നെ ഇന്നു നമുക്ക് ആവശ്യമാണ്. ഗ്രാമങ്ങൾതോറും ക്ലാസ്സുകളും, സെമിനാറുകളും, പ്രഭാഷണങ്ങളും, പ്രദർശനങ്ങളും നടത്തി ജനങ്ങളിൽ ആരോഗ്യസംരക്ഷണബോധം വളർത്തേണ്ടതുണ്ട്. സ്ത്രീകൾക്കായി ഗർഭകാലത്ത് അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട മുറകൾ, പ്രസവാനന്തര മുറകൾ, ശിശുപരിപാലനം, പ്രഥമ ശുശ്രൂഷ തുടങ്ങിയ വിഷയങ്ങളിൽ പ്രത്യേക ക്ലാസ്സുകൾ നല്കേണ്ടതാണ്. അങ്ങിനെ ഭാവി തലമുറയെങ്കിലും ആരോഗ്യസമ്പത്തോടെ വളരട്ടെ. ആരോഗ്യദൃഢമായ ശരീരത്തിനു മാത്രമേ ശക്തമായ ഒരു മനസ്സിനെ സൂക്ഷിക്കുവാൻ സാധിക്കയുള്ളൂ. ●

ന്ഥങ്ങൾ അവിടെ ശേഖരിച്ചുവെച്ചതായും അല്ലാമാ സുയൂത്തി പ്രസ്താവിക്കുന്നു. കൈറോവിലെ ഇന്നത്തെ വിശ്വവിശ്രുതമായ 'അൽ–അസ്ഹർ' യൂനിവേർസിററിയുടെ ആരംഭം അതായിരിക്കണം എന്നാണ് പണ്ഡിതന്മാരുടെ അഭിപ്രായം. ഏതായാലും പ്രസ്തുത പാഠശാലയുടെ ചരിത്രത്തോടെയാണ് മുസ്ലിം കലാലയങ്ങളുടെ ക്രമീകൃതമായ ചരിത്രം നമുക്ക് ലഭിക്കുന്നത്.

'വിഗ്രഹധ്വംസകൻ' എന്നു ചിത്രീകരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന സുൽത്താൻ മഹമൂദ്ഗസ്നി ഹിജ്റ 410-ാം വർഷം അത്യുന്നതമായ ഒരു പാഠശാല തലസ്ഥാനമായ 'ഗസനി'യിൽ സ്ഥാപിച്ചു. വിവിധഭാഷകളിലെ ഒട്ടധികം വിശിഷ്ടകൃതികൾ അവിടെ സജ്ജീകരിക്കുകയുമുണ്ടായി. 'സഅദിയ്യ, 'ബൈഹഖിയ്യ' എന്നീ പാഠശാലകൾ അക്കാലത്തെ വിശ്രുത വിജ്ഞാന കേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു. ഹസ്രത്ത് ഇമാം ഗസ്സാലി(റ)ൻെറ ഗുരുനാഥനായ ഹസ്രത്ത് ഇമാമുൽ ഹറമൈനി(റ) 'ബൈഹഖിയ്യ' കലാലയത്തിലായിരുന്നു പഠിച്ചത്.

നിസാമിയ്യ കലാലയം

വിശ്വവിശ്രുതമായിരുന്ന ഒരു വിജ്ഞാനകേന്ദ്രമായിരുന്നു നിസാമിയ്യ കലാലയം. ഹിജ്റ 457ൽ പ്രസ്തുത കലാലയത്തിനു് അന്നത്തെ ഭരണാധികാരി 'നിസാമുദ്ദീൻ തുസി'യായിരുന്നു തുടക്കം കുറിച്ചത്. ബഗ്ദാദിലെ പ്രസ്തുത കലാലയം അബ്ബാസിയ്യ ഭരണാവസാനംവരെ വളരെയേറെ പ്രസിദ്ധിയുള്ളതായിരുന്നു. ഇമാംഗസ്സാലി, ഇമാംതിബ്രീ, ഇബ്നുൽഖത്തീബ്, ശൈഖ് അബ്ദുൽഖാദർ ജീലാനി തുടങ്ങിയവർ പ്രസ്തുത കലാലയത്തിലെ ഉയർന്ന സ്ഥാനങ്ങൾ അലങ്കരിച്ചിരുന്നതായി ചരിത്രത്തിൽ കാണുന്നു. കലാലയത്തോടനുബന്ധിച്ച വിശാലമായ ഒരു ഗ്രന്ഥാലയവും ഉണ്ടായിരുന്നു. മാത്രമല്ല, ഹി: 589ൽ ഖലീഫ നാസിറുദ്ദീനില്ലാഹി പ്രസ്തുത കലാശാലയിലെ വിദ്യാത്ഥികൾക്ക് സ്കോളർഷിപ്പ് ഏർപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി. രാജകീയ ഭണ്ഡാരത്തിൽനിന്നു കലാശാലാനടത്തിപ്പിനായി 6 ലക്ഷം ദീനാറാണ് ചിലവഴിച്ചിരുന്നതു്. മാത്രമല്ല, പ്രസ്തുത കലാശാലയുടെ കീഴിൽ നൈശാപൂർ, ഹിറാത്ത്, മൗസൽ, ഇസ്പഹാൻ, ബസറ മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ വിദ്യാഭ്യാസകേന്ദ്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുകയുണ്ടായി.

മുസ്തൻസിരിയ കലാശാല

ഹി: 663ൽ അബ്ബാസിയ ഭരണാധികാരിയായിരുന്ന ഖലീഫ അൽമുസ്തൻ സിറുബില്ലാഹി ടൈഗ്രീസ്നദീതീരത്ത് മുസ്തൻസിരിയ കലാശാലക്കു് അസ്തിവാരമിട്ടു. ആറു വർഷങ്ങൾകൊണ്ടു പണി പൂർത്തീകരിച്ചു. നാലു മദ്ഹബുകളിലെയും പണ്ഡിതന്മാരെ അദ്ദേഹം പ്രസ്തുത കലാശാലയിൽ ഗുരുനാഥന്മാരായി നിയോഗിച്ചു.

അഹമ്മദ്കുട്ടി മഞ്ചറ

രാജകീയ ഗ്രന്ഥാലയത്തിൽനിന്നു് 160 ഒട്ടകപ്പുറത്തായിരുന്നു പ്രസ്തുത കലാശാലയിലേക്കു ഗ്രന്ഥങ്ങൾ കൊണ്ടുപോയതു്. വിദ്യാർത്ഥികളുടെ താമസം, ഭക്ഷണം, വസ്ത്രം, പഠനോപകരണങ്ങൾ എല്ലാം സൗജന്യമായിരുന്നു. ഇതിനു പുറമെ ഓരോ വിദ്യാത്ഥിക്കും ഒരു പവൻവീതം പോക്കററ്മണി നൽകുകയും ചെയ്തിരുന്നു. പ്രസ്തുത കലാശാലയെപ്പററി 'ബഗ്ദാദ് അബ്ബാസിയാ ഖലീഫമാരുടെ ഭരണത്തിൽ' എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിലെ വരികൾ ശ്രദ്ധേയമാണ്.

''അമൂല്യങ്ങളും അനർഘങ്ങളുമായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ അവിടെ വിദ്യാത്ഥികൾക്കായി ശേഖരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു. ഹോസ്റ്റൽ കെട്ടിടം ദീപങ്ങളാൽ അലംകൃതമായിരുന്നു. ഓരോ വിദ്യാർത്ഥിക്കും ഓരോ വിളക്കും അതിനു വേണ്ട എണ്ണയും നൽകിയിരുന്നു. ഹോസ്റ്റലിൽ പച്ചവെള്ളത്തിനും, ചൂടുവെള്ളത്തിനും പ്രത്യേകം ഏർപ്പാടുകൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. വിദ്യാർത്ഥികളുടെ ആരോഗ്യസംരക്ഷണത്തിനുള്ള വൈദ്യ ശുശ്രൂഷയും മരുന്നും നൽകിയിരുന്നു.''

എന്നാൽ താർത്താരികൾ അബ്ബാസിയ ഭരണാധികാരികളെ പരാജയപ്പെടുത്തി പ്രസ്തുതകലാലയം നശിപ്പിക്കുകയും ഗ്രന്ഥാലയം അഗ്നിക്കിരയാക്കുകയും ചെയ്തു.

ഈജിപ്ത്

നൂരിയ്യ, സാലിഹിയ്യ വംശക്കാരുടെ ഭരണകാലത്ത് ഈജിപ്ത് വൈജ്ഞാനികരംഗത്തു് വളരെയേറെ ശോഭിച്ചിരുന്നു. ലോകത്താദ്യമായി 'ദാറുൽഹദീസ്' (ഹദീസു പഠനത്തിനു മാത്രമായുള്ള കേന്ദ്രം) സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടത് അക്കാലത്താണ്.

അതേപ്രകാരം സുൽത്താൻ സലാഹുദ്ദീൻ അയ്യൂബി അലക്സാൻഡ്രിയാ കയ്റോ, യരുശലം, ഡമസ്കസ് തുടങ്ങിയ പ്രദേശങ്ങളിൽ വലിയ വിജ്ഞാനകേന്ദ്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുകയുണ്ടായി.

തുർക്കി

ഉസ്മാനിയ ഭരണകൂടം തങ്ങളുടെ സാമ്രാജ്യത്തിൽപ്പെട്ട മക്ക, യരുശലം, ഇറാഖ്, ബസറ, കൂഫ, ബഗ്ദാദ് മുതലായ സ്ഥലങ്ങളിൽ ഉന്നത കലാലയങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുകയുണ്ടായി. ശാസ്ത്രം, സാഹിത്യം, കല, രാജ്യമീമാംസ, ആയോധനവിദ്യ മുതലായ വിഷയങ്ങൾ മതപഠനത്തോടൊപ്പം തന്നെ പഠിപ്പിച്ചു. അദ്ധ്യാപകർക്ക് പെൻഷൻ ഏർപ്പെടുത്തിയതും ഉസ്മാനിയ ഭരണകൂടമായിരുന്നു.

ഉസ്മാനിയ ഖലീഫമാരിൽ പ്രധാനിയായ ഖരാർഖാൻ ഉന്നത

പാഠശാലകൾ സ്ഥാപിച്ചു വ്യാകരണം, തർക്കശാസ്ത്രം, ചരിത്രം, സാഹിത്യം, ഗണിതശാസ്ത്രം മുതലായ വിഷയങ്ങളിൽ വിദ്യാർത്ഥികൾ അവഗാഹം നേടണമെന്നദ്ദേഹം നിഷ്കർഷിച്ചിരുന്നു. പരീക്ഷകളിൽ വിജയിച്ചവർക്കു സർട്ടിഫിക്കറ്റ് ഏർപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തു. തുർക്കിയിലെ പഠനരീതി പതിനഞ്ചാം നൂറ്റാണ്ടിലെ പാരീസിലെയും കേംബ്രിഡ്ജിലെയും പാഠ്യപദ്ധതിക്കു സദൃശങ്ങളായിരുന്നു. ‘ഡിഗ്രി’ സമ്പാദിച്ചവരെയായിരുന്നു ഖാസിമാരായും, മുഫ്ത്തിമാരായും നിയമിച്ചിരുന്നത്.

ഉസ്മാനിയ ഖലീഫമാരായിരുന്ന സുൽത്താൻ അർവാൻ, സുൽത്താൻമുഹമ്മദ്ഖാൻ, സുൽത്താൻ മുഹമ്മദ്ഫാത്തിഹ്, സുൽത്താൻ ബായസീദ്, സുൽത്താൻ സുലൈമാൻ എന്നിവരെല്ലാം വിദ്യാകേന്ദ്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കുകയും അവയ്ക്കു വേണ്ട നാനാവിധ പരിഷ്കാരങ്ങൾ ഏർപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ‘ഹാഫീസ്’ ‘താലിബ്’’ എന്നീ രണ്ടു ഡിഗ്രികൾ വിജയിച്ചവർക്കു നൽകുകയും ചെയ്തിരുന്നു. ഖലീഫ അബ്ദുൽ മുഅ്മിൻ മതപഠനത്തോടൊപ്പം സൈനിക പരിശീലനത്തിനു മാത്രം ഒരു കോളേജ് സ്ഥാപിക്കുകയുണ്ടായി.

സ്പെയിൻ

കോർഡോവ, ഗ്രാനഡ, ഇഷ്ബെലിയ്യ തുടങ്ങിയ പട്ടണങ്ങളിലെ ചരിത്രപ്രസിദ്ധങ്ങളായ വിദ്യാകേന്ദ്രങ്ങളിലേയ്ക്കു ലോകത്തിന്റെ വിവിധ ഭാഗങ്ങളിൽനിന്നും വിദ്യാർത്ഥികൾ പ്രവഹിച്ചിരുന്നു.

സ്പെയിൻ മുസ്ലിംകളുടെ വിജ്ഞാനപ്രസാരണ സംരംഭങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച മി: സ്കോട്ടിന്റെ പ്രസ്താവനയിലെ ഒരു ഭാഗം മാത്രം വായിച്ചാൽ അക്കാലത്തെ വൈജ്ഞാനികനില മനസ്സിലാകും.

‘‘സ്പെയിനിലെ കലാശാലകളിലെ പ്രഫസർമാർ അവരുടെ ധിഷണാശക്തിയും, കഴിവുകളും രാഷ്ട്രത്തിനായി സമർപ്പിച്ചിരുന്നു. വിദ്യാഭ്യാസം ഒരു പരിധിവരെ നിർബന്ധമായിരുന്നു. ജാതിമത ചിന്തയില്ലാതെ വിദ്യാർത്ഥികൾ പ്രസ്തുത കലാലയങ്ങളിൽ അഭ്യസിച്ചിരുന്നു. ഖുർആൻ, പ്രവാചക സൂക്തങ്ങൾ, ധർമ്മശാസ്ത്രം ഇവയ്ക്കു പുറമെ ക്ഷേത്രഗണിതം, ബീജഗണിതം, സംഗീതം, സാഹിത്യം മുതലായ വിഷയങ്ങൾ പഠിപ്പിച്ചിരുന്നു. കലാലയങ്ങളിൽ ഡിഗ്രികൾ, സ്കോളർഷിപ്പ്, സ്റ്റൈപെൻറ്, സമ്മാനം എന്നിവ നല്കുകയും പ്രസംഗ-പ്രബന്ധ മത്സരങ്ങൾ നടത്തുകയും ചെയ്തിരുന്നു. വൈദ്യശാസ്ത്രം പഠിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്ന വിദ്യാർത്ഥികളെ തലസ്ഥാന നഗരിയിലെ ഏറ്റവും വലിയ ഡോക്ടർ പരിശോധിച്ചിരുന്നു. വൈദ്യശാസ്ത്രം, ശസ്ത്രക്രിയ എന്നീ വിഷയങ്ങളിൽ അമൂല്യഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രസിദ്ധീകരിച്ചിരുന്നു. കോർഡോവ കലാശാലയുടെ കീഴിൽ മാത്രം എണ്ണൂറോളം വിദ്യാലയങ്ങളും അവയിൽ പതിനൊന്നായിരത്തില്പരം വിദ്യാർത്ഥികളും ഉണ്ടായിരുന്നു.’’

അവലംബം: History of the Moorish Empire in Spain by P. Scott.